

Ese de dōve ori in septemana:
Joi-a si Dominec'a.

Pretiulu de prenumeratiune:

pre annu intregu . . . 6 fl. v. a.
„ diuometate de annu . . . 3 fl. v. a.
„ patrariu de annu . . . 1 fl. 50 cr.

Pentru Romani'a si strainetate:

pre annu intregu . . . 9 fl. v. a.
„ diuometate de annu . . . 4 fl. 50 cr.

LUMINA.

Fōia bisericesca, scolastica, literaria si economica

Organu oficiale alu eparchiei romane gr. or. aradane.

Correspondintiele si banii de prenumeratiune se se adreseze de dreptulu: Redactiunei „Lumina” in Aradu, cancelari'a episcopēscă.

Pentru publicatiunile de trei ori, ce contienn cam 150 de cuvinte (spatiu de 20 sîro garmond) tacs'a e 3 fl.; pana la 220 de cuvinte 4 fl. 6ra mai sus 5 fl., intielegendu-se intr' aceste same si timbrulu. — Pretiulu publicatiuniloru se se anticipe

Invitare de prenumeratiune
la

„L U M I N ' A,”

fōia bisericesca, scolastica, literaria si economica.

Cu 1. aprile vechiu incepemu patrariulu alu doile alu anului curinte, pentru care deschidemu prenumeratiuni nōue, cu conditiunile ce se vedu in fruntea foii.

Pre timpulu sinodului eparchialu ni vom dă tōta trud'a a comunică desbaterile cātu mai in detaiu sispre multiamirea onoratiiloru nostri cetitori.

Aradu, 25. martiu 1873.

Redactiunea.

Paralela intre serbi si romani.

Ochiulu omului de bine, nu pōte scapă din vedere cercustanti'a, cā la poporulu serbescu, invetiamentulu si desvoltarea intielegerii nationali, facu pasi cu multu mai repedi si mai mari de cātu la noi romanii. Atāt'a pentru cultur'a intielegerii.

Ėra pentru cultur'a morala bisericesca, se observa cumca romanii sunt innaintea serbiloru; de unde romanii, in proportiune, se si inmultiescu mai tare de cātu serbii.

Ce se fie ōre caus'a? Sunt dōe rezultate feliurite, dintre cari unulu ni este favorabilu, deci nu pōte fi nici de lipsa nici la locu o scusa, buna ōra casī cea superficiala a unor'a cari, in casu de rele, invinuescu totu numai trecutul tristu alu natiunei, cāci li este lene se intre cu cugetarea in presinte, pentru a ispitī, daca nu cumva cauzele sunt chiar in starea de astadi?

Nepotrivindu-se aci scus'a cu trecutul, cum diseram, cauta se intrāmu in essaminarea stārī de astadi atātu a serbului cātu si a romanului. Deci pentru paralel'a culturei morali, cauta se mergemu in bisericile amenduror'a; Ėra pentru paralel'a culturei intelectuali vom merge in scōlele si la literatur'a amenduror'a.

In biserica, serbulu nu intielege nimica, pentru cā santele rugatiuni nu sunt in limb'a lui, ci in cea vechia slavēna, astadi mōrta si straina. Romanulu in biserica, intielege totu; prin canalulu intielegerii se stirnesce si se cultiva inim'a lui spre bine. Ėca aci caus'a cā romanulu, este naintea serbului din privinti'a morala bisericesca.

Almintrea se vede la literatur'a populara, si in scōl'a elementaria carea isi iē totu-de-un'a de indreptariu literatur'a. Aci serbulu, carele n'a capetatu o literatura populara de la biserica, si-a facutu insusi un'a populara pre intielesulu natiunei intregi, s'ō pūicēpa professorii casī plugarii, diregatorii casī cetatienii. Inse romanulu, carele avea acum o literatura populara in biserica pre intielesulu tuturor'a, va se dica avea o indemānare gat'a, la carea au lucratu protoparintii sei cu multa invetiatura si cu intiepleptiune, au nesocotit'ō pre acēst'a si si-au facutu pentru poporu o literatura nōua, carea nu este populara pentru cā poporulu nu o pricepe, cu ale ei diceri nem-

tite si ungurite, si cu ale ei cuvinte: „reprosiuri,” „formidabili,” „deliberatiuni,” „agende superate” scl.; apoi scōl'a romanului, luandu-se dupa acēsta literatura, deveni mai putienu roditōria pe calea desvoltārī intielegerii nationali. Aci e caus'a cā serbulu, cu desvoltarea intielegerii naionali, este innaintea romanului. Din acēsta cauza urmēza apoi, pre o lege a naturei, ceea ce vedemu in tōte dilele, si ā nume:

cā natiunea serbēscă, in tōte trebile sale nationali si bisericesci, isi afirma esistinti'a sa si interesele sale cu mai multa putere, de cātu noi romanii;

cā pre intieliginti'a ei cea adeverata, fiindu cā o intielege deplinu, mass'a cea mare a poporului o si spriginesce mai bine, de cum se intempla acēst'a la noi;

cā pre intieliginti'a falsa (carturari dar farisei) serbii o supunu, mai repede de cātu noi, la o judecata drēpta; prin urmare au mai putieni ōmeni falsi si lenesi cāci acolo e tēma de repediunea si de puterea judetiului publicu;

cā ale loru cantārī nationale petrundu si insufletiescu pre toti, pre candu ale nōstre, cu: „Planulu celu secretu” remanu sterpe (Cu adeveratu si la noi, unu omu, Dr. Marienescu si-a datu truda a pune elementulu poporulu in cantārīle nationali, inse nu e spriginitu de ajunsu, ma remane mai cā isolatu, pentru cā mass'a mare alērga dupa piticotii literari, ce acum sunt idolii de moda, cāci aducu diceri si cuvinte neintielese de masse, apoi slabitiunea masselor a tostū pururia se adōre ceea ce nu intielege, ce se deslucisce ērasi de acolo cā elementulu animalu in omu precumpenesce pre celu intelectualu: de cātu se se insufletiesca de unu cuventu ce-lu intielege, mai vre se se amagēscă de o frasa incālcita ce-i turbura preceperea;)

mai urmēza din acea cauza cā la serbi, cu desvoltarea intieligintiei, sporesce lucrulu si capitalulu; pre candu noi lucrāmu numai ca se ni acoperimu lipsele celea cāte nu le putemu incunjurā, fie siliti de fōme fie de cuviintia; Ėra din sudōrea nōstra strainulu isi face capitalu.

Si altele, si altele.

Ōpriti-ve odata, cei ce scrieti pentru romani in diceri straine si cu straine cuvinte. Vedeti reulu, la care ne impingeti. Nu ve dōre de noi? Scrieti romaniloru romanesce, sēu se nu scrieti defeliu!

Georgiu Popa.

Predica la Pasci.

de

Josifu J. Ardelēnu.

„Cristos a inviatu din morti, cu mōrtea pre mōrte calcandu, si celoru din mormenturi viētia daruindu-le.”

Infioratōria e grōp'a intunecōsa a mormentulni atunci, candu vedemu punendu in ea, la celea eterne: pre parintii, fiii, fratii si amicii nostri. Dar si mai infioratōria ar fi atunci, candu in aceea ni s'ar sfarsi firulu vietii, si candu ar fi adeveratu cā, dupa ce va murī omulu, nu ȳa mai inviā. — Dar cei ce nu credu intru inviere, aceia retacescu amaru: aceia, n'au vediutu resarindu seminti'a cea astupata in pamentu; mi vine se credu cā aceia n'au

vediutu, dupa intunerecu, lumina; mi vine se credu că, n'au vediutu astupendu-se coalea in pulbere unu verme mitutelu, si apoi nu peste multu sborandu in aeru. — Őre, omulu, fiinti'a acest'a intielępta, se nu se aredice preste acestea? Se nu mai resara din pamentu? Őre, numai pentr'ace'a se fie ziditu in lume, ca si mai pe urma sę se de prada unor animale nimernice, in adenculu mormentului?! Ar fi vai de elu! La asemenea intem-plare, cu nimicu ar fi mai deschlinitu inaintea lui Dumnedieu, decātu molim'a (mortatiunea) ceea, ce o aruncamu si o astupamu in grōpa. Nu! omulu nu se pōte asemena cu unu simplu animalu; caci omulu pōrta chipulu lui Dumnedieu care este „chipulu Omului-Dumnedieu” pentru care nainte de ast'a cu trei dile se imbracă in vestmintu; de jele; caci a moritu; ęr astadi, se imbraca in vestmentu de bucuria caci a inviatu. Da! in diorile deminetiei acesteia, se adevęri invierea Domnului nostru Isus Cristos, ce o saluta crestinii, de secle de ani, cu salutarea „Cristos a inviatu.” De mare insemnătate sunt dara cuvintele acestea, caci de nimicu se interesedia omulu mai multu, ca de secretulu celu din colo de mormentu: că ęre, Dōmne, invia-va dupa ce va mori?! Astadi dara, acest'a e intrebarea, la carea, numai dupa ce vi-am aretatu in partea ąntea a cuventarii, cum-ca Cristos a inviatu; voi potę responde in partea a dōua: că si noi vom invia.

I.

Dupa ce Măntuitoriulu nostru Isus Cristos, prin mōrte, in muntele Golgothei si-au incheiatu lucrarea cea mare, pentru care a fostu trimisu in lume dela Tatalu: si dupa ce si-au aretatu minunile celea mari, aici pe pamentu, a mai voitu se implinęca o fapta mare: *măntuitorie si imbucurătorie pentru omenime*. Fapt'a ace'a se cuprinde intru prorocit'a lui inviere.

Intelindulu odata fariseii si carturarii pe Cristos ilu rogara se li arete semne si minuni, ęra Elu a disu: „Nemulu reu si pręcurvariu semnu poftesce, si nu i se va dă lui semne, numai semnulu lui Ion'a proroculu: că precum a fostu Ion'a in pantecele chitului trei dile si trei nopti, asia va fi si Fiulu omenescu in inim'a pământului trei dile si trei nopti.”

Cristosu totu acest'a a spus'o si invetiaceiloru sei in mai multe ronduri, astfelu: *si me vor omori pre mine, si a treia di me voi scula.* (Mat. XVII, 23.) ęra intr'altu rondu: *dupa inviere, mai nainte de voi, voi merge in Galilea, acolo me veti vedę.*

Őre implinitu-s'au prorociile aceste in d'ia de astadi?

Se mergemu si se vedemu dimpreuna cu portatōrele de miru muieri la mormentulu Domnului. Veniti se vedemu, ce au gasitu ele ajungendu acolo? Evangelistulu Marcu la capu XVI, l. dice că: „cāutāndu ele, au vediutu piētr'a resturnata;”

Ah ce minune, ce spaima le-au cuprinsu! Nu mai vedu la locul seu, piētr'a cea grea si mare, ce o vediura nainte de acest'a cu trei dile punendu-se pe Cristos. Nu mai vedu sub ea, pre cel'a, pentru care duserā omagie scumpe! Da! se spaimentara. Au dōra nu se nasce in noi un'a ca acest'a? Au dōra, nu ne potemu convinge din noi insine, că atunci, candu ni apare ceva supranaturalu, sęu ce nu potemu cuprinde cu mintea din o data, — ne spaimentām?! Ba asia! Dovęda luminata in privinti'a acest'a ni este caletori'a Apostolului catra Damascu, candu pe cale a strelucitu peste elu fora de veste lumina din ceriu, de carea a cadiutu la pamentu si s'a spariatu fōrte, in cātu eschiamā: „cine esti Dōmne?” ca-si candu ar fi disu: *ce minune e acest'a?*

Prin urmare, nici noi n'avemu ce se ne tememu, sęu se ne indoimu despre adevęrul ce-lu vedemu astadi, la mormentulu Domnului. Nu! caci prin resturnarea petrii cādū si cęti'a de pre ochii nostri, vediendu, că Cristos, care a fostu restignitu pre cruce si pusu in mormentu, — astadi a inviatu. Nu ve temeti dara, J. A.! a crede asia ceva. Acest'a a spus'o si ingerulu, ce siedo pe piētra, versandu credintia si barbatia intru muieri: „nu ve temeti; caci sciū, că pre Isus celu restignitu cātati, nu este aici, că s'a sculat precum a disu; veniti de vedeti locul unde a zacutu Elu.” (Mat. XXVIII, 5, 7.) ęta din o data ele vedu si pre celu cātatu, apropiendu-se de ele si dicendu-le: „nu ve temeti! nu ve temeti!! veniti mai aprōpe, si ve uita-ti bine la mine; caci eu sum cel'a ce am fostu mortu si am inviatu chiepati si pre ceia lalti, si apoi mergeti si spuneti si invetiaceiloru mei, ca se se adune toti in Galilea, caci acolo me vor vedę.” Si se duseru numai de cātu, spunendu invetiaceiloru cele vediute si audite. La inceputu si pre ei ii cuprinse mirare; inse acest'a nu tienū multu; caci Cristos dupa cum a prorocitu, a venit in mediloculu loru. Astfelu indoiel'a li se prefacū in credintia; ęra fric'a in bucuria; in cātu vestea, ce mai nainte n'o potura cuprinde cu mintea, o vediura cu ochii, si o pipaira cu manile.

Cristos a inviatu! E fapta dara, si nu mintiuna, nici vre o scornitura omenęca. Ceea ce cu atātu mai vertosu nu se pōte trage la indoiel'a, caci despre ea, n'au graitu numai angerulu, n'au

maturisitu numai purtatōriile de miru muieri: ci si Apostolii, urmatorii lui Cristosu, cari pentru invierea lui au suferitu cele mai grōsnice chinuri, batjocuri, inchisori, esiliuri, mōrte si altele. ęta cu ce resolutiune vorbesce Apostolulu Pavelu despre invierea lui Cristos: „pentru careu pricina (adeca pentru invierea lui Cristos) si patimescu acestea, si nu me rusinediu, că sciū, cui am creditu si adevęratu sciū, că puternicu este a pazi lucrulu celu incredintiatu mie la diu'a aceea.” (II. Timot. I. 12.)

Invierea lui Cristos se adevęresce si prin credinti'a, ce a remasu pastrata din generatiune, in generatiune, in cuvintele aceste: „Cristos a inviatu din morti.”

Decumva nu invia Cristos, ce cugetati, J. mei Asc.! Apostolii, si invetiaceii lui Cristos, se supuneau suferintieloru grozave? Rabdau inchisori, batjocuri, mōrte si altele? Eu dicu, că nu! ci se impresciau, ca ostasii, cari vediendu, că-si perdurā pe povatiuitoriulu in miuloculu luptei — nu mai au sperantia de biruintia.

Inse Cristos a inviatu, a invinsu Apostolii si invetiaceii, mai multi si dintre inimizii lui de mai nainte, recunoscendu-lu de invingatoriu mare si adevęratu, vestira invetiatur'a lui in tōta lumea.

Sciū, cumca Cristos, nu pentru sine a primitu trupu omenescu, nu pentru sine a patimitu si a moritu, ci pentru noi. Asiadara si invierea a trebuitu se o faca pentru noi. Da! a inviatu pentru noi, ca se fia garantia invierii nōstre. va se dica: ca se ne convinga, că si noi vom invia.

II

J. A.! Ne convinseramu, că totusi a fostu unu omu in lume care a re'nturnatu din mormentu. Ne convinseramu, că acel'a e insusi Cristos Rescumperatoriulu nostru.

Se ne intrebām acum'a: ce ni-au aretatu, candu a inviatu din mormentu? Si ce trebue se credemu in urmarea acesteia? ęca ce: că nu se gata viēti'a omului a colia, unde se pune in pamentu; ci de a coalea, inca mai trebue se resara la o viētia nōua, ca seminti'a cea astupata in pamentu, si că trebue se mai vęda dupa intunerecu, si lumina.

ęi, dar cugetulu, că cu fiesce care minutu ne apropiām de intunereculu sicriului, o! la cātu anime slabe, produce mominte triste!

Inse nu ve temeti; nu ve superati ęmeni muritori, flori peritōrie, semintie sadite. Ascultati numai cu ce ve mangaie Cristos „ęta eu cu voi sum in tōte dilele, pana in sfarsitulu vęcului.”

Cumca dupa mōrte vom invia, se vede din fapt'a, că si Cristos a fostu cu trupulu aici pe pamentu, pre cum suntemu si noi, si a inviatu si ne-au invetiatu se credemu intru inviere.

Invierea nōstra o deducemu si din impregiurarea, că Cristos este capulu nostru, ęra noi suntemu madularile corpului. Cristos capulu nostru, a luat parte intru inviere, noi madularile lui noi inca trebne se luām parte intru inviere. Invierea cea de pre urma o credeau multi invetiati inca nainte de venirea Domnului nostru Isus Cristos pre acestu pamentu. Dar credinti'a lor nu ęrā tare, cum este astadi credinti'a crestiniloru, pentru că au intarit'o iususi Cristos Dumnedieu prin invierea sa.

Intr'adeveru J. A.! putiena sperantia aveau aceia pentru viētia dupa mōrte, si fora mangaiere mai treceau din lume. Fric'a lor de mōrte avea intielesu atunci, si cu totu dreptulu pōteau dice infortōria e mōrtea! Dara astadi?! Astadi, noi crestinii pute-mu fi linisciti si mangaieti, caci sciū că Cristos prin invierea Lui „a ruptu legaturile mortii, a jefuitu iadulu; si a adus la lumina viēti'a si nestricatiunea.” (II. Timot. I, 10.) Si chiar pentr'aceia dice intr'unu locu Apostolulu Pavelu: „ęr acum Cristos s'a sculat, incepatur'a celoru adurmiti s'au facutu.” (I. Car. XV. 20,—21.) ęra intr'altu locu eschima cu bucuria mare: „Unde ti-este mōrte boldulu teu? Unde ti-este iadule, biruinti'a ta? ęr lui Dumnedieu multiumita, celui ce ni-au datu nōa biruintia prin Domnulu nostru Isus Cristos.” (I. Car. XV. 55—57.)

Acest'a a fostu bucuri'a Apostolului, acest'a e dara si a nōstra in d'ia santeloru pasci. Cum se nu ne bucurām sciindu că ęra ne vom intelni cu parintii, fiii, fratii, si cu iubittii nostri, cari nu de multu ne disera: „remasu bunu.” Se nu ne mai infiorām de mōrte, că ęrasi vom invia, Cristos, care astadi a inviatu, s'a facutu incepatoriulu celoru adormiti.

Cristos a moritu si a inviatu prin ce ni-au descoperitu secretulu mortii si alu vietie, a presintelui si a viitoriului.

Minunata descoperire!

Asiadara fetiele celea galfede, numai admira?! Da! caci si mai pe urma aceste le-au disu. Cristos spre mangaierea sufleteloru nōstre: „toti cei se suut in mormenturi, vor audı glasulu Domnului.” Si intr'altu locu: ęra voi me veti vedę pre mine; că eu viu sum, si voi veti fi vii.” Amin. —

Despre starea omului după păcatuire și despre cultur'a unui popor.

Fieșce care omu, ajungendu se cugete, întreba: ce, de unde, și pentru ce sunt eu în lumea acéș'ta? și ce va fi sfârșitul meu? — La aceste întrebări, unu răspunsu ilu va îndestulă, și adăca: eu sunt omu, creatu de man'a lui Ddieu, și lasatu în lume ca se servescu lui Ddieu, éra sfârșitul meu este întreg'a resplătire și întreg'a fericire la Ddieu; și ca se o dobandescu, debue se implinescu, și se facu voi'a lui Ddieu, care o potu cunoșce din mintea cea sanătosa, și din santele scripturi. Dar ce neodihna ilu cuprinde pre omu, simtindu-se neputinciosu spre împlinirea voi' lui Ddieu? Mai departe întreba, de unde e neputință'a acéș'ta? au dora asia neputinciosu și stricatu a facutu Ddieu pre omu? acéș'ta nu putemu crede, pentru că Ddieu tôte bune le-au facutu, precum cetimu în cartea facerii; — cu adevăratu bunu, nevinovat' și spre totu binele plecatu a esitu omulu din man'a creatorului, care a promis omului nemurire, precum ni aréta santele scripturi, ce totodata marturisescu: cumca prin păcatele stramosiloru în raiu, după marturisirea apostolului Pavelu, a intratu păcatulu în lume, și prin păcatu mórtea.

Deci în stramosiulu Adamu s'a stricatu sementi'a genului omenescu, de unde în păcate ne nasce mam'a noastră. Asia desbinatu fiindu genulu omenescu de Ddieu, mintea lui întunecata, inim'a stricata, câtu după marturisirea istorica, în locul lui Ddieu celui edevetatu s'a închinatu idoliloru și altoru fapturi, precum: sórelui, lunei, steleloru și ierburiloru și asiá érá lumea în păcate, în câtu i-au parutu reu lui Ddieu, că a facutu pre omu; — dar totusi n'a voitu Ddieu se pérda zidirea sa, ci a trimisu ómeni lumenati, cari sunt profetii, ca se o întórca érași catra Ddieu; în fine trimise pre unulu nascutu fiulu seu care s'a nascutu din pré curat'a fecióra Maria, și a luat pre sine corpul omenescu: ca se vorbésca ómeniloru fatia la fatia, se luminedie întunereculu mintii omenesci, se aduca pre ómeni la cunoscință'a ziditorului lor, și cu patim'a și mórtea sa se rescum-pere genulu omenescu de etern'a osanda, careia prin păcatu s'a facutu vinovat.

Tôte aceste alunecări vedemu că din nesciinția au purcesu, — carea nesciinția este isvorulu tuturor patimiloru. Sterpindu nesciinția, sterpimu isvorulu. Se lucrăm la sterpire.

Dar de unde vom începe a lucră? ca se pricepemu mai îngraba, se facemu o asemenare cu o planta parasita, carea a început a se uscă. De sigur vom îngrigi mai anteiu de rădăcina, ca se-i vina umedilă de lipsa. Ramii de s'ar vâsced, éra invioiéza, mugurii se bobocescu, se desfacu și dau frunzie, flori și fructe. Iată dar că avemu se îngrigimu mai anteiu de clasele de diosu, déca vom se urmăm natura. Se dăm ce e de lipsa trupinii unui popor déca voim, ca ramii, cari se desvólta din elu, se aiba viétia, déca voim se avemu fructe folositoare și întregi, éra nu unele cari se nu-si póta ajunge matoritatea, séu se fie stricate de vermi și se cada la cea mai mica suflare de ventu.

La popor de în diosu în sus avemu se începemu crescerea și cultivarea. Aici debue se ne străduim a versă lumin'a sciinției. Atunci vom vedé reversandu-se viétia într'ensulu, vom vedé că se desvólta într'ensulu interesu și energia pentru totu ce este bunu și folositoriu.

Ca se ajungemu înse unu resultatu doritu în asta privinția, avemu lipsa de doi factori: de biserică și scóla. Acesti factori si-aréta binefacerea lor, ori unde sunt în cuvenitul lor respectu. Biseric'a ne redica din trandavia că ni aréta demnitatea noastră, — scól'a ne invétia cum se manuiam această demnitate a noastră. Biseric'a ni aréta tinent'a noastră: fericirea; scól'a ni da îndreptariulu cum se ne portăm, ca se putem merge pe cale buna catra acésta tinenta, adăca fericire. Biseric'a ni da midilócele pentru viétia viétoria, scól'a pentru viétia acéș'ta, ca într'ensa, adăca în viétia acéș'ta se pe putem face demni de cea buna fiitória. Pentru că nu e de ajuns a scéi că debue se ajutam pre cei lipsiti, ci este de lipsa se scimu și cum se cascigăm midilócele cu cari se putem ajuta, și tocm'a acéș'ta din urma are se ne invétie mai cu séma scól'a.

Legatur'a înre aceste dóue, și trecerea lor n'a în alt'a, care în viétia practica e mai învederata, este de a se pazi la crescerea poporului, căci altmintealea vom cultivá numai o parte dintr'ensulu și adăca întielegerea dar' nu și sufletulu. Séu ce e și mai reu, cultivandu-le deosebitu, vom vérí desbinare în omu dându-i dóue directiuni, și apoi din invetiatur'a invetiaturiloru, scimu că la doi Domni nu póte nimene se servésca.

Respectulu ce debue se-lu avemu catra aceste dóue și si îngrigirea de densele, sunt petri de mare pretiu pentru fundamentulu, nu numai a unui popor, ci a întregii societati omenesci.

Si până cându unu popor nu se va interesá cu interesu adevăratu și sinceru de amendóue, nu va fi fericitu pentru aceea, pentru că neglijendu-si biseric'a, isi negleze sufletulu, ómenii acéș'tia apoi nu cunosc de câtu joculu intereselor, și în astfelu de casuri debue se ni esprimam temerea, că terenulu virtutii póte remané cu totul nelucratu, desiértu.

Scól'a înse, care are se ne faca cunoscuti cu atât lucruri de prin prejurulu nostru, cu relatiunile vietiei, debue și întogmita de asiá. Ea debue se începă a dá poporului elemintele (inceputurile) și se-i deschida ochii mai anteiu se le cunósca, apoi se le pretiúsca și apoi se le scie folosí. Gradulu celu d'anteiu elementariu séu începatoriu, și acestu gradu ilu potu invetiá cu totii în scólele nostre populare elementare.

În tipulu acéș'ta i vom deschide poporului ochii pentru ce este bunu și folositoriu, ilu vom redica din nepesare și-lu vom îndemnă la lucru.

Viétia care ne ascépta în timpulu celu mai scurtu, va face înse și alte pretensiuni dela poporulu nostru, déca elu nu va voi a fi îngropatu de viu. Ea va cere ca si poporulu nostru se cunósca diferitele relatiuni sociale ale unei vieti mai complicate de câtu acelei patriarcali și simple de până acum'a. Poporulu nostru debue se-i arétam mai multe cai pentru împlinirea misiunei sale de cetatiénu. Elemintele pomenite nu vor fi de ajunsu, va debui se mai cunósca moduri prin cari productulu sudórei sale se-i aduca mai multu folos; se cunósca însusirile obiectelor cari le produce elu singuru și care le afla pre séu sub pamentu produse de firea însăși; se scie pe unde se afla acelea și se potu procurá séu produca mai cu înlesnire, se scie ce folóse tragu ómenii altoru tieri mai naintate și ce facu cu folosirea acelor'a s. a. Unu altu soi de scóle ni se ceru unde se putem castigá aceste cunoscintie despre lucrările de feliulu arétatu, și acestea sunt scólele reale.

S'au pusu tôte acestea în lucrare, atunci am datu bas'a culturii poporului nostru. Pentru că i-am nobilatu inim'a, l'am scos din nepesarea de viétia; i-am datu interesulu catra ea; l'am condusu catra întreprinderi de totu feliulu, și prin acéș'ta i-am deschisu partile unei stări mai bune materiale, cu care póte, mai cu înlesnire, lucrá pentru interesele sale, pentru cultur'a sa superióra, pentru binele de pre pamentu și fericirea în ceriu.

Toraculu-Mare în 24. Martiu 1873 st. v.

Demetriu Marcoviciu.
parochu.

Cestiunea Grădinelor de Copii.

(Kinder-Garten.)

Am adastatu a dobandí cunoscintie mai lamurite, propiundu-ne a combate din tôte puterile cursele periculóse ce începe a întinde în tiér'a noastră germanismulu, în cari curse cu durere vedemu că voesce a prinde persóne fôrte sus asediata prin pozitunea lor sociala, și pe cari delicateti'a împrejurariloru nu ne permite a le numi.

Ceea ce ne-a facutu pe noi se damu crediementu celor ce am spusu, este faptul publicarii prospectului comitetului germanu de mai multe foi romane, și chiaru de *Diurnalulu de București*, fôie oficiósă, fara a se desminti nici de acestu diurnalu, nici de „*Presă*“, dinastic'a *Presă*, sfruntat'a cutezantia a nemtilor cari voiau se înfiintieze acele scoli cu fonduri romanesce, fondurile *Societati romane de bine-facere*.

Si óre, nu eram noi în dreptu a da alarma chiaru cu risculu de a fi tacsati de revolutionari, turburatori, antropofagi, frumósele epitețe cu care ne gratifica adesea cei de la „*Presă*“, cautandu a desceptá atentiunea parintiloru de familia, dându-le pe facia machinatiunile urzite de D. Hertz, Friedlander, Schultz, Grünwald et comp?

În faci'a ignorantiei și indiferentiei culpabile ce lantiescu creerii ministrului distructiunii publice; în faci'a stării deplorabile, în care se afla scólele nostre de tôte gradele, cari n'au nici locale, nici profesori, — multumita incuragierii ce generalulu ministru le face pe totu momentulu aruncându-i pe drumuri, — si solitudinii parintiloru orasiului, cari lasa pe copii poporului a báláci în mocirlele ce înconjura de ordinariu localele scóleloru mucigaite, igrasióse și fara aeru, putem noi remanea indiferenti, vedindu că se patronéza și se subventionéza strainii cari au scoli modelu de curétienia și organizare, de o întretinere chiar în capital'a noastră, sub nasulu guvernantiloru acestui nefericitu popor?

Spre laud'a lor și spre rusinea noastră, nemtii au scoli multu mai bune, multu mai proprii, cu localuri stabile, con-

struite espre, éra nu vagabonde ca ale beduinilor, dupa cum sunt mai tóte scólele nóstre din capitala.

Mérgea veri cine doresce se viziteze scól'a primara luterana din strad'a cu acelasi nume, scól'a catolica de la Baratia, institutul secundariu de fete S-t'a Mari'a de la Pitar-Mosiu, care a cuceritu dóue ulitie cu vastulu si frumosulu seu localu, institutul diaconeselor de langa spitalulu de copii etc., si convinga-se despre acestu tristu adevéru.

Si se nu se créda cá suntem gelosi pe streini candu spunemu acést'a; nu, onóre loru cá-si intielegu *interesele* si datoriile loru de parinti; atátu mai reu pentru cei ce au ochi si nu vedu, minte si nu voescu se intielega; atátu mai reu pentru noi cari, in tiér'a nóstra, nu suntem in stare a face nici cátu densii.

Si n'ar fi nimicu déca aceste scoli ar' fi simple institute de educatiune, déca n'ar ascunde sub aparenti'a incelatóre de centruri de lumina, scopuri oculte de propaganda fie *religiósa*, fie *politica*, si in acestu casu ele devinu pericolóse pentru tiér'a nóstra.

Organisatiunea cea buna a scóleloru nemtiesci atrage, lucru naturalu, pe unu mare numeru de copii romani, trimisi de parintii loru spre a-si primí instructiunea si educatiunea intrinsele, neprevédu pericólu, ce potu avé pentru viitorulu copiiloru loru.

Streinii ce le conducú, carora li se lasa o absoluta libertate, fara nici unu controlu din partea Ministeriului cultelor si instructiunii publice, au abusatu si abusa de indiferenti'a nóstra, de ignorantia nóstra mai bine disu, spre a indoctriná pe tinerile nóstre generatiuni cu credintie, cu sentimente, streine credintieloru si sentimenteloru nóstre romanesce. Diurnalele au semnalatu adesea abusu comisu de iesuitii ce conducú aceste institute; inse actualulu Ministru alu cultelor, in locu se i-a mesuri spre a curmá reulu, merse cu despretiulu pana acolo, in cátu, pe candu cerea desfiintierea scóleloru normale, sub pretextu de economii, propunea subventiuni acestoru institute vatematóre tieiei.

A da noi insi-ne arme streinismului contr'a nóstra, care chiar fara noi este destulu de redutabilu candu este sprijinitu din afara si din launtru, ar fi culmea neghiobieii; a se subventioná si patroná scólele nemtiesci, candu ale poporului nostru abia se sustienú, fiindu numai nisce simulacre de scoli, este a ride de nenorocirile sale, este a amáři si mai multu veninulu cu care Regimulu ne adapa de atátu timpu.

Si se ne permita asemeni streini a le o spune si acum pe facia, verde, dupa cum scia a o spune romanulu: cá nu voimu se avemu in tiér'a nóstra cosmopoliti, ci romani cu inim'a si cu cultulu; nu voimu se avemu *cetateni romani cu inim'a nemtiesca*, cu *inclinari si doru catra Germani'a*, ci catra Romani'a, tiér'a ce i-a nascutu; nu voimu a creá statu in statu, ci voimu unu statu romanesce compactu, tare prin unitatea institutiuniloru sale, credintieloru si sperantiiloru sale. Nu voimu ca prin neprevéderea nóstra se ne creemu singuri complicatiuni, cáci nu scimu ce ne póte aduce viitorulu. — Romani'a nu s'a sustienutu de cátu prin unitatea credintieloru sale, prin unitatea ignorantiei sale chiar, si nu voimu ca atunci, candu speramu a inauguré o era noua, mai fericita, se creemu tabere luminate, cu aspiratiuni altele, de cátu cele ce sunt cerute de interesele tierii nóstre.

Eca pentru ce am fostu contr'a infintiarú unóru asemeni scoli astu-felu cum ni se propunéu, si ne-amu miratu cum *Diurnálu de Bucuresti* nu vedea delicat'a positiune in care pune *Societatea de bine faceri* in faci'a poporului, lasandu a se intielege cá ea patronéza astu-felu de institutiuni streine. Ne-am miratu cá nici pe *Presa*, multu dinastic'a *Presa*, nu a scandalisat-o acésta veste, cáci a tacutu tacerea momentului!

Este adevératu, cum amu spusú noi, cá nemtii din capitala au formatu unu comitetu compus din DD. *Hertz, Schultz, Grünwald, Friedlander et &c.* cu scopu de a infintia scoli *Fröbeliane*; este asemenea adevératu cá ei, nevoindu a le infintia cu banii loru, — si acést'a probéza generositatea personogieloru ce compunu comitetulu. — au cerutu patronagiulu societatii de bine faceri, sciundu fara indoála cá romanii, vedendu acésta patronare, voru veni de siguru a se asociá indatu cu densii, si astu-felu voru potea fórté lesne a-si procurá fondurile de cari au trebuintia.

Prevéderea si calculile loru inse i-a insielatu.

Suntem fericiti a constatá cá insinuatiunile germanismului n'au gasitu ecou nici intre membrii societatii de bine facere, nici in vre o alta inima romanésca, respundendu-se comitatului germanu prin indiferenti'a cea mai complecta, in cátu ni se afirma cá aru fi si renunsiatu la idel'a sa.

Ceva mai multu: pe candu nemtii cu unghiile tocite se retragu umiliti din arena, romanii sunt pe cale a-si dotá tiér'a cu asemenea scoli, astu-felu dupa cum dorému si le cerému noi, cu romani prin romani, cu gradinarese romane, cu fonduri romanesce.

Aflamu cá Efori'a spitaleloru a luatú iniciativ'a a introduce in clasele superióre séu normale ale orfelinatului Elen'a Dómn'a, metódele de invetiamentu *Fröbeliane*, cu scopu de a prepará institutrice apte a dirige scólele romanesce ce-si propune a infintia.

Persóne cari au visitatu Asilulu Elen'a Dómn'a ne afirma cá au vediutu déjà progrese remarcabile, realisate in scurtu timpu de catra elevele acestui institutu, in cátu copile de 3—5 ani, aduse numai de cáte-va septemani de la doici, esecuta, sub directiunea elevelor superióre, cu o facilitate extraordinara, mai tóte jocurile cu cantece in limb'a romana, cu arii romanesce.

Eca dar' deslegatu si acestu nodu gordianu pe care nilu pune chiaru noua inainte unii din sustienatorii germanismului, adeca imposibilitatea de a se infintia asemeni scoli prin romani si de romani. Taca dar' cabalele cá romanii nu potu face nimicu fara streini, nu potu întreprinde nimicu prin ei insusi. Romanulu póte face totu candu voesce, a probat-o in totu-dé-una.

Si ceea ce ne pune in positiune a anuncia cá siguru lectoriloru nostri cá peste curendu capital'a va fi dotata cu asemenea scoli romanesce, este declararea facuta in camera, cu ocaziunea discutiunii bugetului Instructiunii Publice, de catra Presedintele Camerii, Presedintele Societatii de bine facere, unulu din eforii dirigenti ai Asilului Elen'a Dómn'a, D. Dimitrie Ghic'a. Pe candu D. Leon Ghic'a luase cuventulu spre a cere Ministrului generalu introducerea in tiér'a nóstra a scóleloru *Fröbeliane*, si pe candu furiosulu Ministru clatiná din capu cu violintia ca apucatu de friguri, — caci, dupa sistemulu D-sale de luminarea poporului, trebue a se desfiintia si scólele ce le avemu, ne cum a mai introduce sisteme noi, — Domnulu D. Ghic'a declara cá Efori'a este pe cale a infintia in cáte-va centruri a le capitalii sistemulu de scoli cerute.

In urm'a acestoru declarari, nu mai avemu indoiala cá Efori'a spitaleloru va face totu posibilulu, pe de o parte a dá tóta desvoltarea ceruta Asilului Elen'a Dómn'a — ce este singurulu Institutu candu va fi deplinu finitu, care se póta rivalisá cu Institutulu catolicu S-t'a Mari'a, — ér' pe de alta a face ca micile scoli séu gradini se nu lase nimicu de doritu, spre a probá inca o data streiniloru cá a trecutu er'a amesteculu loru in institutiunile nóstre interióre.

Se damu probe cá suntem matori, cá ne intielegemu si noi datoriile si interesele nóstre de parinti si romani, si atunci, prin forti'a lucruriloru chiar, ii vomu face pe streini se ne respecte. Se le aretamu prin fapte serióse cá, in valea Dunarii, se afla unu poporú inteligentu care nu voesce a se mai lasá condusu de fráu ca o vita necuventatóre, ci unu poporú vigurosú si plinu de viétia de care sunt invitati a tiene séma de aci inainte. „Telegr.“ din Bucuresti.

VARIETATI.

= *Ajutóriele de la statu, ce se dedeau invetiatiiloru pana acum'a*, pentru viitoru — dice rescriptulu ministerialu din 6. martiu a. c. Nr. 4314. — se vor dá numai acelora invetiatori cari au suferitu prin ceva nenorocire, precum: focu, apa, morbu, grindini scl. séu cari, dupa unu servitiu lungu, au devenitu neputinciosi. La recursele loru se alature atestate autenticate.

= *Necrologu*. Eugeniu Hackmann, episcopulu gr. or. alu Bucovinei (la guvernulu din Vien'a: arhiepiscopu si mitropolitu) a repausatu. Dumnedieu se-i ierte peccatele!

= *Necrologu*. Bravulu si zelosulu preotu din Madrigesci, Parteniu Bascarau, a repausatu in etate de 54 de ani, si 32 alu preotiei, in cari cu multu zelu si cu resultatu bunu a lucratu pentru biserica, scóla, si pentru tóte interesele credinciosiloru sei. Iu gesece fiulu seu Massimu Bascarau preotu in S. Bucéva dimpreuna cu soti'a sa, si toti cunoscutii pe'cari ii dóre de perderea ce a suferitu binele de comunu. Fie-i tierén'a usiór'a si memori'a eterna! — Inatu *Bugarinu* invetiatiu.

De santele serbatori, numerulu viitoru alu foií nóstre va aperi numai la duminéc'a Tomei.

Respunsuri: „Aplicarósa §-lui 24. din Org. prov.“ Pentru aceea este Statutulu ca so nu lasati abusuri. Ar fi pocatu a apelá la publicitate, pentru unu reu atátu de micu, ce trebuesce lecutu chiar la DVóstre a casa in comitetulu parohialu.

Dni G. G. in Criciova: Multiimimú cá ne-ai facutu atenti.